

ΣΠΥΡΟΥ Κ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤΡΑΤΗ

Ομοτίμου Καθηγητή

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Από την εποχή του σχηματισμού της διεθνούς κοινωνίας κατά τον XV' αιώνα, η νομική της διάρθρωση εστηρίζετο στην αρχή της ισότητας μεταξύ των μελών της ενώπιον του διεθνούς νόμου.

Όμως στην πραγματικότητα, η μεγαλύτερη αντινομία ευρίσκετο στην ανισότητα μεταξύ των μελών της διακρατικής κοινωνίας, ανισότητα κοινωνική, προερχομένη από τη φύση των πραγμάτων και την αντίθετη αρχή του Διεθνούς Δικαίου περί ισότητας μεταξύ των κρατών, συνέπεια του δόγματος της εθνικής κυριαρχίας.

Η αντινομία αυτή βασάνιζε τους θεωρητικούς του Διεθνούς Δικαίου και αποτελούσε εμπόδιο στην οργάνωση της διακρατικής κοινωνίας.

1. Η αρχή της ισότητας ήτο δεκτή από όλους τους θεωρητικούς, οι οποίοι αποδέχοντο τη νομική φύση των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου. Η αρχή της ισότητας εθεωρείτο ως η πλέον θεμελιώδης αρχή του Δικαίου, σαν φυσικό δίκαιο αναγνωριζόμενο στην έννοια του κράτους ή ακόμη ως μία αποκλειστική αρμοδιότητα αναγνωριζόμενη στο Κράτος, συνέπεια της αρχής της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας.

Αντίθετα, ορισμένοι θεωρητικοί δεν εδέχοντο τον υποχρεωτικό χαρακτήρα του Διεθνούς Δικαίου. Επί πλέον η διεθνής πρακτική παρουσίαζε περιπτώσεις και παραδείγματα παραβιάσεως των κανόνων εκ μέρους των Μ. Δυνάμεων, στις οποίες αναγνώριζε προνομιακή θέση στη ζωή των εθνών.

Κατά συνέπεια υπήρχε σοβαρή σύγχυση μεταξύ της νομικής αρχής της ισότητας και του κοινωνιολογικού χαρακτήρα του προ-

βλήματος. Σοβαρές προσπάθειες εγένοντο εκ μέρους της θεωρίας και της πολιτικής για να διασφαλισθεί ένα είδος ισορροπίας μεταξύ της αρχής της ισότητας και της διεθνούς πρακτικής. Συγγραφείς κύρους δήλωναν ότι «οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν έχουν κανένα δικαίωμα να επεμβαίνουν στα προβλήματα των άλλων κρατών» (F. Martens) και κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να συμμετέχει σε κάθε συζήτηση με τις Μ. Δυνάμεις σε θέματα που το αφορούν (Bluntshli). Συχνά οι αρχές αυτές εκυρούντο από επίσημα κείμενα, όπως π.χ. Η Διακήρυξη της Aix-la-Chapelle (15 Νοεμβρίου 1818), σύμφωνα με την οποία καμμία απόφαση των Μ. Δυνάμεων δεν ήτο νόμιμη, χωρίς τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων μικρών κρατών.

Παράλληλα ορισμένοι θεωρητικοί αναγνώριζαν δικαίωμα ανωτερότητας στις Μ. Δυνάμεις και ιδιαίτερα σε δύο περιπτώσεις:

α) οσάκις οι Μ. Δυνάμεις έπαιρναν ομόφωνη απόφαση, γιατί η ομοφωνία εθεωρείτο κατά τεκμήριον, ότι απέβλεπε στο κοινό καλό όλων των μελών της κοινωνίας και β) οσάκις η συνεργασία των δεν ήτο περιστασιακή αλλ' εβασίζετο σε μια κοινή θέληση μονίμου συνεργασίας. Τούτο εθεωρείτο η αρχή ενός είδους «διακρατικού οργανισμού».

2. Ο Westlake ανεφέρετο σαν παράδειγμα στην κοινή απόφαση των Μεγάλων στο συνέδριο του Βερολίνου για τους λαούς της Ανατολής. Επίσης ο Holtzendorff υποστήριζε ότι η εθελοντική υποταγή των μικρών κρατών στις ομόφωνες συμβουλές των Μεγάλων ενίσχυε τη νομική θέση των μικρών, πολύ περισσότερο από την μονομερή πράξη ενός κράτους.

Οι δύο παραπάνω συγγραφείς διέβλεπαν ότι συμφωνία ομόφωνη των Μεγάλων εμφανίζεται σαν η αρχή της διεθνούς συνεργασίας, της “*civitas maxima*” και απ' αυτή την άποψη υπάρχει η αναγνώριση μιας υπεροχής νομικής.

Η ανωτέρω άποψη όμως δεν ελάμβανε υπόψη τις περιπτώσεις, όπου οι Μ. Δυνάμεις παρέμεναν αδιάφορες, είτε εδήλωναν ουδέτερες σε πρόβλημα χωρίς ενδιαφέρον γι' αυτές. Ακόμη και όταν εφαρμόζετο πολιτική αμοιβαίας δυσπιστίας ή ανταγωνιστικού συμφέροντος, όπως η περίπτωση στα θέματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Οι υπερασπιστές της Θετικής Σχολής, οι οποίοι αποτελούσαν και την πλειοψηφία, ήταν τόσο προσκολλημένοι στην αρχή της ισό-

τητας, ώστε παρέμεναν αντίθετοι στην ιδέα της διακρατικής οργάνωσης από φόβο μήπως αναγκασθούν να αναγνωρίσουν νομική υπεροχή στις Μ. Δυνάμεις σε περίπτωση διακρατικής οργάνωσης.

3. Η συνύπαρξη κρατών το ένα πλησίον του άλλου δημιουργεί σε κοινό περιβάλλον κοινωνία *de facto*. Όσον καιρό οι σχέσεις μεταξύ κρατών περιορίζονταν σε αποκλειστικές κρατικές σχέσεις ή απέβλεπαν σε σχέσεις μεταξύ των ηγεμόνων, οι διεθνείς κανόνες ήταν περιορισμένοι και ο υποχρεωτικός τους χαρακτήρας αμφισβητήσιμος.

Όμως μετά τις μεγάλες ανακαλύψεις και της επικρατήσεως του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, η βάση του οποίου ήτο διεθνής, καθώς και ο πολλαπλασιασμός των σχέσεων μεταξύ ατόμων δια μέσου των κρατικών συνόρων, όπως επίσης και η αναγνώριση, έμμεση ή μερική του ατόμου, ως υποκειμένου των διεθνών κανόνων, τότε ανέκυψε η ανάγκη ορθολογικής οργάνωσης της διακρατικής κοινωνίας. Η προσαρμογή των νομικών κανόνων στην κοινωνική πραγματικότητα ανταποκρίνεται στην κοινωνική αποστολή του Δικαίου.

4. Η πρώτη εκδήλωση της κοινωνικής οργάνωσης εμφανίζεται μετά τους ναπολεοντίους πολέμους με την Ιερά Συμμαχία και την Πειθαρχία. Οι συνθήκες αυτές απέβλεπαν στο αριστοκρατικό σύστημα και εκπροσωπούσαν το πνεύμα της εποχής, με σκοπό την διατήρηση των αποφάσεων του Συνεδρίου της Βιέννης.

Η ομόφωνη συμφωνία των Μεγάλων ήτο στη βάση του όλου συστήματος. Όμως οι επελθούσες αργότερα μεταβολές στη διεθνή τάξη και στην εσωτερική κοινωνία, ανέτρεψαν το σύστημα της ομοφωνίας και έφεραν τη χρεωκοπία της Ιεράς Συμμαχίας. Από τότε η συμφωνία των Μεγάλων εμφανίζεται περιστασιακή, με εξαίρεση τη Συνθήκη των Παρισίων (1856).

Ο σχηματισμός των νέων κρατών με βάση την αρχή των εθνικοτήτων και του δημοκρατικού συστήματος εξαφάνισε τη συνεργασία των μεγάλων κρατών και ενίσχυσε την αρχή της ισότητας και απομάκρυνε κάθε δυνατότητα στην οργάνωση της διακρατικής κοινωνίας. Παράδειγμα το έργο των συνδιασκέψεων της Χάγης, όπου η έλλειψη ομοφωνίας δεν κατόρθωσε να εξασφαλίσει τη λειτουργία του Δικαστηρίου της Διεθνούς Διαιτησίας.

5. Η ίδρυση της «Κοινωνίας των Εθνών» μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο αποτελεί την πρώτη εκδήλωση στη διακρατική οργάνωση με

βάση τη δημοκρατία και την παγκοσμιότητα. Όμως ειδική προσπάθεια εγένετο για τη διατήρηση της ισότητας των κρατών αλλά και την προνομιακή προβολή των Μεγάλων.

Η ισότητα των δικαιωμάτων δεν σημαίνει πάντα την ισότητα στην άσκηση αυτών, διότι διαφορετικά θα ήτο προβληματική η διακρατική οργάνωση ή ο σχηματισμός των αρμοδίων οργάνων. Η παμπηφία, αν ήτο γενική, θα αντέβαινε στο δημοκρατικό σύστημα, γιατί η θέληση μιας μειοψηφίας θα εμπόδιζε τη λήψη των αποφάσεων. Ένας συντονισμός και μια ισορροπία είναι αναγκαία.

Γι' αυτό η «Κοινωνία των Εθνών» (Κ.τ.Ε.) προέβλεπε την παρουσία των Μ. Δυνάμεων σε μόνιμες έδρες στο Συμβούλιο, και των άλλων κρατών, κατόπιν εκλογής από τη Γενική Συνέλευση, όπου όλα τα μέλη ήσαν παρόντα και είχαν δικαίωμα ψήφου. Υπήρχε ένας συγκερασμός δηλαδή μεταξύ μεγάλων και μικρών κρατών με υπεροχή πάντα των Μ. Δυνάμεων στις αποφάσεις, ιδίως εκτελεστικού χαρακτήρα.

Ο Χάρτης του Ο.Η.Ε. αναγνωρίζει προνομιακή θέση στις Μ. Δυνάμεις στο Συμβούλιο Ασφαλείας, όπου η ψήφος τους είναι απαραίτητη με τη λήψη εκτελεστών αποφάσεων. Η αρνητική θέση μιας Μ. Δύναμης αποτελεί veto και παραλύει κάθε απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Πολλά κράτη θέλησαν να καταργήσουν το veto, αλλά χωρίς επιτυχία μέχρι σήμερα. Γι' αυτό ελήφθησαν διάφορα έμμεσα μέσα, αλλά και πάλι χωρίς επιτυχία. Όπως π.χ. η δημιουργία της Μικράς Γενικής Συνέλευσης, το σύστημα της περιφερειακής συλλογικής άμυνας, με βάση τις συμφωνίες μεταξύ κρατών.

Συμπερασματικά, όσα μέτρα ελήφθησαν για περιορισμό των δικαιωμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας εφαρμόζονται πάντα κατόπιν συμφώνου γνώμης εκ μέρους των Μ. Δυνάμεων.

Μέρος των διεθνολόγων εστράφη εναντίον της ουσίας της κυριαρχίας, εφόσον η διακρατική κοινωνία δεν είναι συμπτωματικά η εθελουσία κοινωνία, αλλά κοινωνία υποχρεωτική σχηματιζόμενη από την ύπαρξη στο ίδιο περιβάλλον πολλών κρατών, τα οποία μοιραίως καλούνται να υποταχθούν σε ορισμένο νομικό σύστημα, το οποίο υποχρεώνει τα κράτη να υπακούουν σε ορισμένους υποχρεωτικούς κανόνες.

Κατά συνέπεια, η ισότητα και η κυριαρχία είναι δύο αντίθετες

έννοιες, που δεν μπορεί να συνυπάρχουν. Πρέπει για κάθε διακρατική οργάνωση να γίνει επιλογή μεταξύ ισότητας και κυριαρχίας.

Φαίνεται ότι σήμερα καταβάλλεται αξιόλογη προσπάθεια μεταξύ των διεθνών οργανισμών και διακρατικών σχέσεων, συμβιβασμού των δύο εννοιών ή αρχών, που οδηγούν στην αναθεώρηση του νομικού καθεστώτος. Παράδειγμα η ΕΟΚ και η νέα μορφή της ευρωπαϊκής συνεργασίας. Η ανάγκη των πραγμάτων θα οδηγήσει σε μια ουσιαστικότερη μεταβολή του κλασικού συστήματος των διακρατικών σχέσεων.

Ο ρόλος των Μεγάλων Δυνάμεων παραμένει αποφασιστικός, ακόμη και μετά την οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας, και με την εξέλιξη των διακρατικών σχέσεων περιορίζεται σημαντικά. Μετά τον πόλεμο η πρωτοκαθεδρία των δύο Μεγάλων Δυνάμεων, Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και Σοβιετικής Ένωσης, ήταν αποφασιστική.

Σήμερα, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης έχει ως αποτέλεσμα την αποφασιστική παρουσία στη διεθνή σκηνή, μόνον της Αμερικής. Όμως παράλληλα μια δεύτερη μεγάλη δύναμη προετοιμάζεται, είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία καλείται εκ των πραγμάτων να παίξει αποφασιστικό ρόλο στην οργάνωση και λειτουργία των διακρατικών σχέσεων.

Η χώρα μας ακολουθεί πολιτική ίσης φιλίας μεταξύ των Μ. Δυνάμεων στηριζόμενη στον αμοιβαίο σεβασμό των δικαιωμάτων και συμφερόντων και με βάση την ειρηνική συμβίωση όλων των κρατών.